

Katar 2015

Mustafa Yetim

[Arş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü]

Özet

Ortadoğu'da yaşanan son gelişmeler Türkiye ile Katar arasındaki ilişkileri ittifakı andıran bir niteliğe dönüştürmüştür. Bu bağlamda iki ülke arasındaki askeri ilişkiler de yoğunlaşmış ve Ankara Ortadoğu'daki ilk askeri üssünü Katar'da kurmaya karar vermiştir. Türkiye ile gelişen ilişkilerin yanı sıra Doha, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri ile arasındaki siyasi sorunları da bir dereceye kadar düzeltmiştir. Fakat diğer körfez ülkeleri ile olumlu ilişkileri bulunan Mısır ile Katar arasındaki sorunlu ilişkiler 2015 yılı içerisinde de devam etmiştir. Bu bölgesel gelişmeler ve Suriye'de devam eden iç savaş Katar'ın uluslararası girişimlerini de şekillendirmiştir. Bu çerçevede Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile arasındaki bazı problemlere rağmen Doha yönetimi, hem ABD hem de Fransa gibi ülkeler ile askeri anlaşmalar yaparak bölgesel güvenliğini muhafaza etmeyi amaçlamıştır. Askeri ve siyasi girişimlerin yanı sıra 2022 Dünya Kupası ile ilgili tartışmalar da Katar'ın 2015 yılı içerisindeki uluslararası girişimlerini etkilemiştir. Böylece, bu kupaya ev sahipliğini kazanma sürecinde Katar'ın yolsuzluk yaptığı iddiaları ve Katar'daki yabancı/göçmen işçi koşullarına yönelik yoğun eleştiriler 2015 yılı içerisinde sürmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türkiye | Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) | 2022 Dünya Kupası.

Qatar 2015

Abstract

The latest developments in the Middle East transformed the relations between Turkey and Qatar into an alliance-resembling status. In this context, military relations between these two countries advanced, and Turkey decided to establish its first Middle Eastern military base in Qatar. In addition to improving relations with Turkey, Doha has partially solved its political problems with the Gulf Cooperation Council (GCC). However, the conflicts between Qatar and Egypt who has good relations with other Gulf countries went on during 2015. Such regional events and the ongoing civil war in Syria also shaped Qatar's international initiatives. In this sense, despite some problems with the USA, Doha attempted to keep its regional security by making several military deals with both, USA and France. Apart from that, the debates over the World Cup 2022 affected Qatar's international efforts during 2015. Thus, the allegations such as 'Qatar committed bribery during the World Cup bid' or intensive critique concerning Qatar's migrant/foreign labor conditions occupied the agenda of 2015.

Keywords: Turkey | Gulf Cooperation Council (GCC) | 2022 World Cup.

Bölgesel Gelişmeler: Derinleşen Krizler ve İttifaklar

Türkiye ile İlişkiler:

Ortadoğu'nun Değişken Zemininde Güçlü Bir İttifak?

2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta barışçıl şekilde başlayan ve demokrasi-özgürlük taleplerine dayanan halk gösterileri ("Arap Baharı"), sonrasında Suriye'de, Libya'da ve Yemen'de iç savaşa dönüşmüştür. Bölgedeki askeri-siyasi çatışmaları, krizleri derinleştiren ve güvenlik ilişkilerine etki eden bu gelişmeler¹, Ortadoğu'daki ittifak ilişkilerini ve tehdit algılarını da sürekli ve hızlı bir biçimde değişime uğratmıştır. Bu çerçevede özellikle 2011'de başlayan Suriye iç savaşı ile birlikte Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) terörist oluşumunun Suriye ve Irak'ta güç kazanması, 2015'de şiddetlenen Yemen iç savaşı ve 3 Temmuz 2013'te Mısır Genelkurmay Başkanı Abdülfettah el-Sisi'nin liderlik ettiği askeri darbenin Muhammed Mursi'yi Cumhurbaşkanlığı görevinden uzaklaştırması gibi olaylar Ortadoğu coğrafyasındaki siyasi ve askeri ilişkileri yeniden şekillendirmiştir. Bölgedeki siyasi, askeri ve toplumsal gerilimlerin tarihselliği açısından yeni olmayan fakat siyasi ve askeri ilişkileri biçimlendirmesi açısından farklı etkileri olan bu gelişmeler, başta Türkiye-Suriye, Mısır-Türkiye, Katar-Mısır, Katar-Türkiye ve Suudi Arabistan-Katar arasındaki ittifak ilişkilerini ciddi biçimde dönüşüme uğratmıştır. Ortadoğu bölgesinde demokratik gelişmelere katkı sağlayacağı şeklindeki "Arap Baharı" sürecine ilişkin erken döneme ait iyimser yorumlar, İŞİD gibi terörist oluşumların bölgedeki bazı ülkelerde (Libya, Mısır, Tunus, Suriye, Irak ve Mısır gibi) zemin kazanması ile yerini karamsar bir tabloya bırakmıştır.

Bölgedeki iç savaşlar, Mısır'daki askeri darbe ve politik-“araçsal” niteliği bulunan Sünni-Şii ayrımı bölgedeki ülkelerin hem iç hem de dış gelişmelerini değişime zorlamaktadır. Bürokratik yapıları ve askeri donanımı güçlü olmasına rağmen bölgedeki otokratik yönetimlerin halk nezdindeki sınırlı meşruluk durumu, bu devletleri gelişen bölgesel olaylar karşısında daha kırılgan hale getirmiştir. Bu denli kırılgan olmasa bile “rejim güvenliği” kaygısı ile hareket eden Katar da, “Arap Baharı” ve bölgenin şiddet sarmalına dönüşme sürecinde benzer endişeleri paylaşmaktadır.² Bu süreçte Doha geçmişteki deneyimlerinin aksine Körfez ülkeleri dışında bir ülke ile önemli oranda siyasi-askeri bir ittifak geliştirmeye başlamıştır. Suriye iç savaşında Beşar Esed rejimine karşı savaşan gurupları destekleme, IŞİD'i tehdit olarak görme, Mısır'daki askeri darbeyi eleştirme ve Mısır başta olmak üzere Müslüman Kardeşler'e bölgedeki faaliyetlerinde hem siyasi hem de askeri destek sağlama konularında büyük oranda benzer tutumları paylaşan Katar ve Türkiye arasındaki ilişkiler 2015 yılı içerisinde yoğunluk kazanmıştır.³

Ortadoğu'daki kırılgan siyasi-askeri ilişkiler dikkate alınrsa Doha ile Ankara arasında gelişen ilişkilerin niteliğinin sürekli ya da geçici olup olmadığı tartışmalıdır. Diğer taraftan doğalgaz tedariki konusunda çeşitlendirme yapmayı düşünen, bölgede hem askeri hem de siyasi olarak varlığını sürdürmek isteyen ve Körfez ülkelerinden yatırım çekmeyi hedefleyen Türkiye, Katar yönetimi ile ikili ilişkileri geliştirmek istemektedir. Katar ise İran'ı ve Suudi Arabistan'ı dengelemek, rejim güvenliğini sağlamak için Ankara'yı yeni bir bölgesel müttefik olarak görmeye başlamıştır. Dahası, 24 Kasım'da Türkiye'nin Rusya'ya ait savaş uçağını düşürmesi en önemli gaz tedarikçilerinden Rusya ile Ankara arasındaki ilişkilerin gerilmesine yol açmıştır. Bu durum, Türkiye'yi doğal gaz kaynakları açısından diğer önemli ülke olan Katar'a daha fazla yakınlaştırmıştır.⁴ Dolayısı ile bu iki ülke arasındaki ilişkilerin, önemli bir kriz olmadığı sürece daha fazla kurumsal nitelik ve süreklilik kazanabileceği söylenebilir.

Bu çerçevede 2015 yılı içerisindeki iki önemli gelişme bu durumu doğrulamaktadır. Bunlardan ilki Katar'ın Arap Birliği (AB) ülkelerinin aksine, Türkiye'nin Temmuz ayı sonundan itibaren Kürdistan İşçi Partisi'ne (PKK) yönelik düzenlediği ve Kuzey Irak'ı da kapsayan askeri operasyonlarına destek vermesidir. Etnik-ayrılıkçı örgüt PKK'nın Türkiye'deki terör faaliyetlerini artırması üzerine Türkiye ordusu ve PKK arasındaki çatışmalar yoğunlaşmış ve PKK'nın komuta merkezinin ve militanlarının bulunduğu Kuzey Irak'taki Kandil bölgesine Türkiye zaman zaman hava saldırıları düzenlemiştir.⁵ Bu çerçevede 5 Ağustos tarihinde Ankara'nın Kuzey Irak'a yönelik saldırılarını kınayan ve Türkiye'yi Irak'ın toprak bütünlüğünü tanımaya çağırarak Arap Birliği Genel Sekreteri Nebil el Arabi'nin aksine Katar, Ahmet Davutoğlu Başbakanlığındaki hükümete ülkenin sınırlarını koruma ve meşru müdafaa hakkını kullanma konularında tam destek vermiştir.

2015 yılını “Türkiye Katar Kültür Yılı” olarak açıklayan Doha ve Ankara arasındaki kültürel ilişkiler de yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda Ankara'da

“Katar Çağdaş Sanat”, İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde de “İnci, Denizdeki Mücevher” ve Doha’da bulunan İslam Sanatları Müzesi’nde “Av: Müslüman Topraklarda Asıl Uğraşlar” sergileri düzenlenmiştir.⁶ İki ülke arasındaki asıl önemli gelişme⁷ ise, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 1 Aralık tarihinde Katar’a düzenlediği ziyaret sonrasında yaşanmıştır. Türkiye ile Katar arasında 19 Aralık 2014 tarihinde Ankara’da imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Devleti Arasında Yüksek Stratejik Komite Kurulmasına İlişkin Ortak Mutabakat” çerçevesinde oluşturulan Yüksek Stratejik Komite’nin birinci toplantısına ve imza törenine 2 Aralık tarihinde Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad bin Halife el-Tani ile katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye’nin Katar’da askeri üs kuracağını açıklamıştır.⁸ Katar’dan sıvılaştırılmış doğalgaz (LNG) alımı, iki ülke arasındaki vizelerin kaldırılması, enerji, bilim, eğitim, teknoloji ve çevre gibi alanlarda önemli anlaşmaların imzalandığı bu ziyaret sırasındaki en önemli gelişme, Türkiye’nin 3000 askerin görev yapacağı Körfez ve Ortadoğu bölgesindeki ilk askeri üssünü Katar’da kurması kararıdır.⁹

Tablo 1. 2003-2015 Arası Türkiye-Katar Dış Ticaret Hacmi (milyon dolar)¹⁰

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
İhracat	156	35	82	342	450	1074	2893	1625	188	2573	244	3447	3305
İthalat	83	17.7	50.7	664	296	1393	856	177	481	4665	374	3945	3032

Bu önemli siyasi ve askeri gelişmelere rağmen iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin 2008 yılı haricinde beklenen seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. 2003 yılında 24 milyon dolar olan ticaret hacmi 2014 yılında yaklaşık 30 kat artarak 740 milyon dolar seviyesine ulaşsa da bu durumun iki ülke arasında gelişen ittifak ilişkileri dikkate alındığında yeterli olmadığı ortadadır. Yıllar içindeki ticari dağılıma baktığımızda Katar ile Türkiye arasındaki dış ticaret de Türkiye’nin ihracat verileri ithalat verilerine kıyasla (2010-2014 yılları haricinde) daha yüksektir. 2008 yılında 1.234 milyon dolar dış ticaret hacmi ile zirve yapan iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler bu yıl sonrasında düşüşe geçmiştir. 2015 yılı içerisinde 650 milyon dolarlık bir seviyeyi yakalayan iki ülke arasındaki dış ticaret hacminin, Doha ve Ankara arasında Aralık ayında imzalanan vize muafiyeti, gaz alımı ve diğer anlaşmalar sonrası artma ihtimali söz konusudur.

Bölge Ülkeleri ile İlişkiler: Suriye, Yemen ve Mısır

2015 yılı içerisinde Katar’ın genel olarak Ortadoğu ve özel olarak Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri ile ilişkilerinde ön plana çıkan konulardan ilki Mısır-Katar ilişkileri olmuştur. Mısır’daki askeri darbenin ardından Cumhurbaşkanı olan Abdülfettah el-Sisi döneminde ikili ilişkilerde gerginlikler

yaşanmıştır. Diğer taraftan 2014 yılının aksine KİK üyeleri bu gerilimde daha kontrollü bir tutum sergilemiş ve Libya olayında olduğu gibi bazı dönemlerde Katar'a desteklerini bildirmiştir.¹¹ 2014 yılına kıyasla belirli oranda düzelen Mısır ve Katar arasındaki ilişkiler Kahire'nin, Libya'da IŞİD'e bağlı "cihatçı" gurupları bombalaması üzerine tekrar gerilmiştir. Mısırlı 21 Kıpti Hristiyan'ın IŞİD'e bağlı guruplarca öldürülmesinin ardından Libya'daki IŞİD mevzilerine hava operasyonları düzenleyen Sisi yönetimi, Katar'ı "terörizmi" desteklemekle suçlamıştır.¹² Bunun üzerine Mısır'daki büyükelçisini ülkesine geri çağırarak Doha yönetimi, Arap Birliği Mısır temsilcisi Tarık Adil'in 18 Şubat tarihinde Katar'ın "terörizme" destek sağladığı şeklindeki açıklamasını da reddetmiştir. KİK Genel Sekreteri Abdullatif el-Zayani ise 19 Şubat tarihinde verdiği demeçte, "Mısır'ın açıklamalarının Arap dayanışmasına" hizmet etmeyen "temelsiz" iddialar olduğunu belirtmiş ve Katar'a desteklerini bildirmiştir. Bu duruma rağmen KİK üyeleri iki ülke arasındaki gerilimde yine de "tarafsız" bir tutum takınmaya çalışmıştır.¹³

Dahası KİK ülkeleri, Mısır Cumhurbaşkanı'na ait olan ve basına sızdırılan ses kayıtlarında Sisi'nin Körfez ülkelerine yönelik eleştirel tutumunu dahi yeterince önemsememiştir. Söz konusu ses kayıtlarında "Körfez ülkelerinin ihtiyaçlarından daha fazla parası" olduğunu ve bunun bir kısmının "Mısır'ın olması" isteyen Sisi, sonrasında Körfez ülkeleri ile telefon görüşmeleri gerçekleştirerek bu ülkelerin Mısır'a yönelik tepkisini yumuşatmaya çalışmıştır.¹⁴ 2015 yılı içerisinde Katar-Mısır ilişkilerini zedeleyen bir diğer konu da 16 Haziran tarihinde Kahire Ceza Mahkemesi'nin, seçilmiş Cumhurbaşkanı Mursi ve Müslüman Kardeşler'in dini liderlerinden Mısırlı Sünni din adamı Yusuf el-Karadavi'yi de içeren İhvan destekçilerinden 107 kişinin idam cezalarını onaylaması olmuştur. Bu gelişmeler üzerine derin kaygılarını bildiren Doha yönetimi, devrik Cumhurbaşkanı Mursi'nin serbest bırakılmasını istemiştir.¹⁵ Katar'ın Arapça yayın yapan el-Cezire kanalında yayımlanan demeçinde "Bu kararların Allah'ın adaletine karşı olduğunu" ve "İslami hukuku ihlal ettiğini" belirten El-Karadavi ise, mahkeme kararlarını "geçersiz" ve "mantıksız" olarak tanımlamıştır.¹⁶

Bu gelişmelerden sonra Mısır'ın 2014 Ocak ayında geri çağırıldığı Katar Büyükelçisini Hindistan'a ataması¹⁷ ve Mısır mahkemesinin el-Cezire'nin üç muhabirini üç yıl hapse mahkûm etmesi ilişkilerdeki gerilimin bir süre daha devam etmesine yol açmıştır.¹⁸ Bu sürece rağmen Katar Dışişleri Bakanı Halid bin Muhammed el-Attıyah, Mısır ve Müslüman Kardeşler arasında Katar'ın arabuluculuk yapmak isteğini açıklayarak, iki ülke arasındaki ilişkilerin daha fazla kötüleşmesini engellemek istemiştir.¹⁹ 2015 yılı içerisinde Katar ile KİK ülkeleri arasındaki ilişkilerin ise önemli oranda düzeldiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevedeki ilk önemli diplomatik temas ise KİK içerisindeki en önemli aktör Suudi Arabistan'a Katar Emiri el-Tani'nin 17 Şubat tarihinde düzenlediği resmi ziyaret olmuştur. Burada Suudi Arabistan Kralı Salman bin Abdülaziz ile bir araya gelen Katar Emiri el-Tani, Riyad ile ikili ilişkiler ve bölgesel gelişmeleri görüşmüştür. Bu ziyaret sırasında Katarlı yetkililer

iki ülke arasındaki bağları “sıkı, tarihsel ve uzun süre devam edecek” ikili ilişkiler olarak tanımlamıştır.²⁰ Suudi Arabistan ile gelişen ilişkilere rağmen KİK’in diğer önemli üyesi Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile Katar yönetimi arasında kısa süreli bir sorun yaşanmıştır. BAE’nin Katarlı beş istihbarat görevlisini internette BAE’ye yönelik “aşağılama” kampanyası düzenlediği gerekçesi ile tutuklaması Abu Dabi ve Doha arasında sınırlı bir gerilime yol açmıştır.²¹

Bu küçük çaplı anlaşmazlıklara ve bölgeye ilişkin sınırlı farklılıklara rağmen KİK ülkeleri Yemen ve Suriye konularında büyük oranda benzer tutum sergilemektedir. 9-10 Aralık tarihleri arasında Riyad’ta düzenlenen 36. KİK yıllık liderler zirvesi sonrası yapılan açıklamada KİK ülkeleri, Suriye’nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü garanti eden siyasi çözümü desteklediklerini açıklamıştır. Bu şekilde KİK ülkeleri, Suriye iç savaşını bitirmek amacı ile 17 ülkenin katılımı ile Viyana’da gerçekleştirilen görüşmeleri ve bu görüşmelerden sonra alınan kararları benimsediklerini de vurgulamışlardır.²² Viyana görüşmelerini onaylasa da Rusya’nın Suriye’deki müdahalesinden kaygı duyan Katar, Rusya’yı IŞİD’le mücadelesinde desteklemesine rağmen Suriye krizinin asıl kaynağı Esed rejimine yönelik bir çözüm geliştirmemekle eleştirmiştir.²³

KİK ülkelerinin büyük oranda ortak tutum sergilediği diğer konu ise Yemen meselesi olmuştur. İran destekli Şii Husi militanlarca devrilmesi sonucu Riyad’a geçen Yemen Devlet Başkanı Abd Rabbuh Mansur Hadi’nin, KİK ülkelerinden Yemen’e askeri operasyon düzenleme talebini Umman dışındaki tüm üye ülkeler desteklemiştir.²⁴ Katar’ın da aktif bir şekilde yer aldığı Suudi Arabistan liderliğinde kurulan ve Yemen’e Mart ayında havadan sonraki aylarda ise karadan operasyonlar düzenleyen Yemen koalisyonuna Doha yönetimi, 1000 askerle destek vermiştir. Arap koalisyonu çerçevesinde Yemen’e operasyon düzenlerken ilk askeri kaybını 11 Kasım tarihinde veren Katar, “ulusunu verdiği şehit için” kutladığını açıklamıştır.²⁵ Yemendeki bu son gelişmeleri ele almak üzere Yemen Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Başbakanı Halid Mahfuz Bahhah 13 Aralık tarihinde, Katar Başbakanı ve İçişleri Bakanı Şeyh Abdullah bin Nasser bin Khalifa el-Tani ile bir görüşme gerçekleştirmiştir.²⁶ ABD ise Yemen krizinin yoğunlaştığı 2015 yılının başından itibaren KİK ülkeleri ve Katar’ın bu ülkeye yaptıkları siyasi, ekonomik ve askeri yardımlarından memnuniyet duyduğunu bildirmiştir.²⁷

2015 yılı içerisinde genel olarak KİK ve özel olarak Katar’ı etkileyen diğer önemli mesele ise İran ile ilişkilerin durumu olmuştur. Başta Suriye ve Yemen meselesi olmak üzere Ortadoğu’daki gelişmelere yönelik tutumlarında önemli farklılıklar bulunan Katar ve İran arasında 2015 yılı içerisinde bazı siyasi temaslar gerçekleşmiştir. Katar ve Körfez ülkelerinin Şii-İslami devlet İran’ın bölgesel amaçlarına yönelik endişelerine rağmen Doha yönetimi, İran ile diplomatik sürecin önemine vurgu yapmıştır. Bu çerçevede İran ile ilk kayda değer görüşme, 18 Haziran tarihinde Katar Emiri el-Tani ile İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani arasında Ramazan ayı dolayısı ile yapılan

telefon görüşmesi olmuştur. Katar, Suriye’de Esed rejimini ve Yemen’de Şii Husi militanlarını destekleyen İran ile 2015 yılı içerisinde gerçekleştirdiği bu ilk resmi girişimi olumlu görmüştür.²⁸ Bu görüşmede Katar Emiri el-Tani, bölgesel gelişmelere yönelik tutum farklılıkları bulunan İran’a Ramazan ayı boyunca Ortadoğu’da şiddeti durdurma ve bölgesel istikrarı sağlama çağrısı yapmıştır.²⁹

Bu görüşmeden bir süre sonra başka önemli bir gelişme yaşanmıştır. İran ile P5+1 yani Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin (BMGK) beş daimi üyesi (ABD, Çin, Rusya, İngiltere ve Fransa) ve Almanya arasında 2006 yılından bu yana süren İran’ın nükleer faaliyetleri ile ilgili görüşmeler 14 Temmuz tarihinde taraflar arasında anlaşma ile sonuçlanmıştır.³⁰ 14 Temmuz anlaşmasını memnuniyetle karşılayan Doha, bu anlaşmanın Tahran’a siyasi bir rahatlık sağlaması ve İran’ın bölgesel gelişmelerde artık daha yapıcı bir tavır takınmasını umduklarını dile getirmiştir.³¹ Bu olumlu mesajlara rağmen KİK ülkeleri İran’ın bölgedeki faaliyetlerine ve nükleer anlaşmaya ilişkin kaygılarını ABD yönetimine iletmıştır. Bunun üzerine 3 Ağustos’ta Doha’da düzenlenen KİK dışişleri bakanları toplantısına katılan ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, burada yaptığı görüşmelerde İran ile P5+1 arasında varılan nükleer anlaşma sonrası KİK ülkelerinin artan kaygılarını gidermeye çalışmıştır.³² ABD’nin Körfez ülkelerine silah satışı ve istihbarat paylaşımını artıracakını belirten Dışişleri Bakanı Kerry, İran’ın bölgeyi istikrarsız hale dönüştüren faaliyetlere ve teröre destek vermeye son vermesi gerektiğini açıklamıştır. ABD Dışişleri Bakanı Kerry’nin İran’a yönelik bu ifadeleri, KİK-ABD dışişleri bakanları toplantısı sonrasında açıklanan ortak metinde de yer almıştır.³³ İran ile derin iş birliği ve ciddi diyalogun bölgesel sorunları çözüme kavuşturmak için gerekli olduğunu savunan Katar ise³⁴, bölgedeki Şii-Sünni ayrımının “siyasi” olduğunu savunmuştur. Temel farklılığın mezhepsel farklılıkta değil İran ile Arap devletlerinin bölgesel gelişmelere yönelik tutumlarında olduğunu dile getiren Katar Emiri el-Tani, Tahran’a yönelik kaygılarına rağmen 14 Temmuz nükleer anlaşmasını ve İran ile kurulacak diyalogu bölgesel istikrar açısından olumlu bulmuştur.³⁵

Uluslararası ve İç Politik Alandaki Gelişmeler

Katar’ın devlet içi gelişmelerini de şekillendiren 2015 yılındaki uluslararası girişimler dört temel konudan oluşmaktadır. Bunlardan ilki aslında üç yıldır Katar’ın iç politik tartışmalarına yön veren ve devlet içi gelişmeleri biçimlendiren 2022 Dünya Futbol Kupası meselesidir. Ortadoğu bölgesindeki ilk dünya kupası organizasyonuna 2022’de ev sahipliği yapacak olan Katar, başta Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (Fédération Internationale de Football Association-FIFA), İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch-HRW) ve Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International-AI) gibi oluşumlar olmak üzere çeşitli insan hakları gurupları ve işçi sendikaları tarafından yoğun bir biçimde eleştirilmektedir. Bu eleştirilerin temelini ise Katar’da

sayılarının 1.7 milyon kişiyi bulduğu iddia edilen yabancı/göçmen işçilere yönelik düzenlemeler ve Katar'ın 2022 Dünya Kupasını kazanma sürecinde yolsuzluk yaptığı iddiaları oluşturmaktadır.³⁶ 16 Mart tarihinde Katar Emiri el-Tani ile görüşen dönemin FİFA Başkanı Sepp Blatter, Katar'ın göçmen işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu yöndeki düzenlemelerin Katar'a yönelik eleştirileri sınırlandıracağını savunan FİFA Eski Başkanı Blatter'a göre, bu durum Doha'nın 2022 Dünya Kupası ev sahipliğini kaybetme riskini azaltabilir.³⁷

Katar'ın devlet içi reform ve değişim politikalarını da etkileyen bu eleştirilerin ve tartışmaların merkezinde yabancı işçilere uygulanan Kafala (Kefillik-Sponsorluk) sistemi söz konusudur. Böylece insan hakları açısından eksilikleri bulunmasına rağmen devlet içi hukuki bir uygulama olan Kafala sistemi 2015 yılı içerisinde Katar'ın bölgesel ve uluslararası ilişkilerini etkilemiştir. Bu çerçevede bu sistemde düzenleme yapılacağını açıklayan Katar Emiri el-Tani, Katar içerisindeki yabancı işçilerin çalışma ve yaşam koşullarına yönelik çeşitli değişimleri onaylamıştır. Kafala sistemine göre, yabancı işçilere Katar vatandaşı kişiler kefil olmakta ve bu işçilerin Katar'dan hangi koşullarda ve ne zaman ayrılacağını kefiller belirlemektedir.³⁸ İç politikada önemli tartışmalara yol açan ve Katar hükümeti tarafından da desteklenen el-Tani'nin onayladığı düzenlemeler aracılığı ile “modern kölelik” olarak tanımlanan Kafala sisteminde yabancı işçilerin ülkeye giriş, ülkeyi terk etme ve çalışma koşulları değiştirilmiştir.³⁹ Bu değişimleri olumlu görmesine rağmen insan hakları gurupları ve AI, Katar'ın Kafala sisteminde köklü değişimler yapmadığını ve bu ülkede hala insan hakları ve işçi haklarının suiistimal edildiğini savunmuştur.

Katar'ın yabancı işçilere yönelik taahhütlerinin söylemde kaldığını savunan bu guruplar, Katar tarafından gerçekleştirilen düzenlemeleri de “yapmacık” olarak tanımlamıştır.⁴⁰ Arap Birliği ise, işçi haklarının suiistimal edildiği iddialarını reddeden Katar'a yönelik uluslararası eleştirileri kınamıştır.⁴¹ 2022 Dünya Kupasını kazanma süreci ile ilgili yolsuzluk iddiaları ve yabancı işçi çalıştırma ihlalleri üzerinden Katar'a karşı “nefret dolu bir kampanya” düzenlendiğini savunan Arap Birliği, Katar'ın dünya kupası ev sahipliği hakkına tam destek vermiştir.⁴² Fakat bu süreçte yabancı işçi çalıştırma koşulları ve yolsuzluk iddiaları ile uluslararası alandaki yumuşak güç durumuna zarar veren Katar'ın⁴³, 2022 Dünya Kupasını kaybetme riski sürmektedir.⁴⁴ Kafala sistemi ve dünya kupası tartışmaları ile hem uluslararası imajı zedelenen hem de önemli iç politik tartışmalar geçiren Katar'daki seçimlerde iki kadının başarılı olması demokratik bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Dört yılda bir düzenlenen ulusal seçimler sonucunda 29 üyesi belirlenen Merkezi Belediye Konseyi'ne iki Katarlı kadının seçilmesi, Katar siyasi sisteminde kadınların konumu açısından kayda değer görülmüştür.⁴⁵

Katar'ın uluslararası alandaki girişimlerinin ikinci boyutunu ise uluslararası yardım konuları, enerji ile ilgili girişimler ve el-Cezire kanalına dair meseleler oluşturmuştur. Uluslararası yardım çerçevesindeki girişimlerden

ilki, 2014 yazındaki İsrail-Hamas savaşı ile yıkıma uğrayan Gazze Şeridi-ne Katar'ın 1000 ev yapacağını açıklamasıdır. Katar'ın açıklamasına göre bu yardım, 2200 kişinin ölümüne ve 100 bin kişinin evsiz kalmasına yol açan savaşın yıkımını sınırlandırmaya yöneliktir.⁴⁶ Ekonomik yardımların yanı sıra uluslararası platformlarda ve organizasyonlarda İsrail'i yoğun bir şekilde eleştiren Katar, genelde Filistin özelde ise Hamas yanlısı tutumu ile Hamas liderlerinden olumlu tepkiler almaktadır.⁴⁷ Katar'ın diğer önemli yardım girişimi ise, Myanmar'dan (Burma) Endonezya'ya katliam ve yoksulluk nedeni ile göç eden Arakanlı (Rohingya) Müslümanlara yönelik olmuştur. Önceleri söz konusu göçlere engel olacağını açıklayan Malezya, Tayland ve Endonezya gibi Güney Asya ülkelerinden Malezya ve Endonezya uluslararası baskılar sonucunda Arakanlı Müslümanları ve Bangladeşli göçmenleri kabul etmiştir. Bu gelişmeler üzerine Katar, Endonezya'daki göçmenlere sığınak inşası ve göçmen probleminin çözümü amacı ile Endonezya'ya 50 milyon dolar bağış yapacağını açıklamıştır.⁴⁸ İç savaş ve yoksulluk nedeni ile önemli sorunlar yaşayan diğer bölge Darfur'a söz verilen ekonomik yardımların yerine getirilmediğini savunan Katar, toplam maliyeti 70 milyon dolar olan 10 köyü 2015 yılı içerisinde Sudan'ın bu bölgesinde inşa edeceğini duyurmuştur.⁴⁹

Katar'ın ulusal kanalı El-Cezire sadece yerel gelişmeleri değil Katar-Mısır, KİK ülkeleri arasındaki ilişkileri ve dahası Katar'ın uluslararası alandaki girişimlerini de şekillendirmiştir. Bu çerçevede bazı Batı ve Ortadoğu ülkeleri, el-Kaide'ye bağlı olan, Batılı devletlerce terörist oluşum olarak tanımlanan ve Suriye'de Esed'e karşı savaşan el-Nusra Cephesi Lideri Ebu Muhammed el-Culani ile el-Cezire kanalının mülakat gerçekleştirmesini eleştirmiştir. Suriye'yi Batılı ülkelere karşı saldırı için üs olarak kullanmayacaklarını belirten el-Culani, mülakatı sırasında Suriye'deki azınlıkları koruyacaklarını açıklamıştır. Bu mülakatı batılı diplomatlar, "Körfez ülkesinin Arap ülkelerine el-Nusra'yı Suriyeli ulusal bir güç" olarak tanıtmaya girişimi olarak değerlendirmiştir.⁵⁰ El-Cezire kanalı ile ilgili bir diğer önemli gelişme ise Almanya Savcısı'nın, Mısır tarafından suçlanan ve Berlin'de tutuklanan el-Cezire muhabirini Mısır'da "adil yargılama" eksikliği ve "idam cezası" endişesi gerekçeleri ile serbest bırakmaya karar vermesidir.⁵¹ Enerji alanındaki gelişmelerden ilki ise, Katar Enerji Bakanı Muhammed el-Sada'nın Venezüela'nın petrol fiyatlarındaki düşüş ile ilgili zirve ve bu zirvede gerekli düzenlenmeleri yapma talebini Katar'ın "gözden geçireceğini" bildirmesidir.⁵² Diğer önemli gelişme ise Rusya'ya gaz bağımlılığını sınırlandırma ve gaz tedarikçilerini çeşitlendirmeyi hedefleyen Polonya'nın, 11 Aralık tarihinde Ortadoğu'dan ilk gaz alımını Katar'dan gaz taşıyıcı gemiler aracılığı ile yapmasıdır.⁵³

2015 yılı içerisinde Katar'ın uluslararası alandaki girişimlerini şekillendiren üçüncü nokta Doha ile Washington arasındaki ilişkiler olmuştur. İki ülke arasında bu yıl içerisinde gerçekleşen ilk diplomatik temas Haziran 2013'te Katar'ın yeni Emiri olan el-Tani'nin, 24 Şubat tarihinde ABD'ye ilk resmi ziyaretini düzenlemesi ile olmuştur. Ortadoğu bölgesinde "İslamcı" gu-

rupları desteklemekle suçlanan ve Mısır ile siyasi ilişkileri yeterince bozulan Katar Emiri el-Tani'nin, ABD Başkanı Barack Obama ile görüşmelerini bu konular şekillendirmiştir.⁵⁴ Bölgesel gelişmelere yönelik iki ülke arasındaki tutum farklılıkları ABD-Katar ilişkilerindeki "müttefiklik" durumunu test etmektedir. İki ülke arasındaki diğer önemli konu ise Katar'ın üzerinde önemli siyasi etkisi bulunan Afganistan'daki Taliban gurubunun beş önemli üyesinin durumu ile ilgili olmuştur.⁵⁵ ABD-Taliban arasındaki esir değişim anlaşmasına göre bir yıl seyahat yasağı bulunan ve Katar'a teslim edilen Taliban'ın beş önemli üyesinin bu yasağın sona ermesi ile Afganistan'a geçme durumuna yönelik endişeleri ABD yönetimi Katar'a iletmiştir. Bu sırada Taliban liderliğindeki değişim sürecinde liderlik krizi derinleşmiş ve Taliban'ın Katar'daki siyasi büro şefi de istifa etmiştir.⁵⁶ Bu gelişmelerin de etkisi ile Afganistan'daki siyasi durumunu daha fazla sağlamlaştırmak isteyen Doha yönetimi, Kabil'de büyükelçilik açacağını bildirmiştir.⁵⁷

Diğer taraftan ABD Hazine Bakanlığı'nın el-Kaide ve el-Nusra'nın en önemli maddi destekçilerinin Katarlı iki yatırımcı olduğunu açıklaması⁵⁸, Katar'ın Ortadoğu'da "İslamcı" terörist oluşumları desteklediği iddialarını daha da yoğunlaştırmıştır. Bu gelişme üzerine ABD ile ilişkilerin olumsuz etkilenmesini istemeyen ve dahası Körfez bölgesine yönelik siyasi ve askeri ilgisi azalma eğilimi olan ABD ile ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen Katar, önümüzdeki beş yıl içerisinde ABD'ye 35 milyar dolar yatırım yapacağını açıklamıştır.⁵⁹ İki ülke arasında 2015 yılı içerisindeki son önemli temas ise, 2 Kasım'da ABD Başkanı Obama'nın eşi Michelle Obama'nın 2015 Dünya Eğitim İçin Yenilenme Zirvesi'ne katılmak üzere Katar'a gelmesi ile gerçekleşmiştir. Katar'da kız çocukların eğitimine engel olan "kültürel inançlar" ile ilgili konuşma yapan Obama, Doha'dan sonra Ürdün gibi diğer Ortadoğu ülkelerine de ziyaret düzenlemiştir.⁶⁰ 2015 yılı içerisindeki uluslararası gelişmeler çerçevesinde değerlendirilebilecek sonuncu konu ise Katar ile Fransa arasındaki savaş uçağı alımı anlaşmasıdır.⁶¹ 4 Mayıs'ta Katar'a resmi ziyaret düzenleyen Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande ile Katar Emiri el-Tani, Fransız şirketi Dassault Aviation'un Katar'a satacağı ve maliyeti yaklaşık 7 milyar dolar olan 24 Rafale tipi savaş uçağı alımı konusundaki son detayları görüşmüştür. İki liderin düzenlediği tören ile karara bağlanan anlaşma ile iki ülke arasındaki ticari-askeri bağlar da güçlenmiştir.⁶²

Sonuç

2015 yılında Katar dış politikası açısından en önemli değişim Ankara ile Doha arasında gelişen askeri-ticari ilişkilerdir. Ortadoğu'da İran'ı ve Körfez bölgesi içerisinde Suudi Arabistan'ı dengelemek isteyen Katar, bölgesel gelişmelere yönelik önemli görüş benzerliği bulunan Türkiye ile ilişkilerin derecesini nerede ise ittifak boyutuna taşımıştır. Ortadoğu'nun sürekli değişen tehdit ve müttefik ilişkilerinde söz konusu durumun ne zamana kadar süreceği hem Katar içerisindeki hem bölgesel alandaki gelişmelere bağlıdır.

Diğer taraftan, Tőrkiye ile Katar arasındaki siyasi-askeri bağların Őimdiden yeterince gőrçlü olduğu ve belirli bir kurumsal zemine kavuŐtuđu anlaşılmaktadır. Körfez ũlkeleri ile bōlgeye yōnelik tutum farklılıklarını bir dereceye kadar gideren ve Suriye ile Yemen meselelerinde KİK ũlkeleri ile ortak hareket eden Katar, 2015 yılı iēerisinde İnan ile bir takım diplomatik gōrüşmeler gerēekleŐtirmiŐtir. Bu gelişmelerin yanı sıra 2015 yılı iēerisindeki gelişmeler ABD-Katar arasındaki siyasi ve askeri ilişkileri de zorlamıŐtır. Bu çerēevde bazı Batılı ũlkeler zaman zaman Katar'ı, IŞİD ve el-Nusra gibi terōrist oluŐumlara maddi destek sağlamakla eleştirmiştir. Diğer taraftan bu durum Katar ve ABD arasındaki gőrçlü bağları ēok fazla olumsuz etkilememiŐtir. Bu gelişmeler karşısında hem enerji hem de uluslararası yardım konularındaki girişimlerini ēeŐitlendiren Doha, askeri kapasitesini de artırmak iēin Fransa ile savaş uēađı alımı anlaşması imzalamıŐtır. Bu askeri, siyasi ve uluslararası yardım giriŐimlerine rağmen Katar'daki Kafala sistemine yōnelik iē politik ve uluslararası alandaki tartışmalar Katar'ın yumuşak gőrç imajını zedelemiŐtir. Diğer taraftan, Katar'daki ulusal seēimlerde iki kadının elde ettiği baŐarı bu eleştirileri kısmen sınırlandırmıŐtır.

Kronoloji

- **17 Şubat:** Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad bin Halife el-Tani Suudi Arabistan'a resmi ziyaret düzenlemiştir. Katar Emiri el-Tani Riyad'ta Suudi Arabistan Kralı Salman bin Abdülaziz ile bir araya gelmiştir.
- **24 Şubat:** Haziran 2013'te Katar Emiri olan el-Tani, ABD'ye ilk resmi ziyaretini düzenlemiştir.
- **16 Mart:** Katar Emiri el-Tani ve Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (Fédération Internationale de Football Association-FIFA) Başkanı Sepp Blatter görüşme gerçekleştirmiştir.
- **4 Mayıs:** Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande, savaş uçağı anlaşması ile ilgili görüşmeler gerçekleştirmek üzere Katar'a resmi ziyaret düzenlemiştir.
- **18 Haziran:** Katar Emiri el-Tani ile İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani arasında mübarek Ramazan ayı dolayısı ile telefon konuşması gerçekleşmiştir.
- **3 Ağustos:** Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasında Doha'da dışişleri bakanları toplantısı gerçekleştirilmiştir.
- **5 Ağustos:** Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik saldırılarını kınayan ve Türkiye'yi Irak'ın toprak bütünlüğünü tanımaya çağırarak Arap Birliği'nin kararına Katar şerh koymuştur.
- **2 Kasım:** ABD Başkanı Barack Obama'nın eşi Michelle Obama, 2015 Dünya Eğitim İçin Yenilenme Zirvesi'ne katılmak üzere Katar'a ziyaret düzenlemiştir.
- **11 Kasım:** Katar, Yemen'de ki askeri operasyonda ilk askeri kaybını vermiştir.
- **1-2 Aralık:** Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Katar'a resmi ziyaret düzenlemiştir. Bu ziyaret sırasında Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Katar Emiri el-Tani, Türkiye'nin Ortadoğu'daki ilk askeri üssünü Katar'da kurması ve iki ülke arasındaki vizelerin kaldırılması konularında anlaşmışlardır.
- **9-10 Aralık:** 36. KİK yıllık liderler zirvesi Riyad'ta düzenlendi.
- **11 Aralık:** Gaz tedarik yollarını çeşitlendirmek isteyen Polonya, Ortadoğu'dan ilk gaz alımını Katar'dan gaz taşıyıcı gemiler aracılığı ile yapmıştır.
- **13 Aralık:** Yemen Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve Başbakanı Halid Mahfuz Bahhah Katar Başbakanı ve İçişleri Bakanı Şeyh Abdullah bin Nasser bin Khalifa el-Tani görüşmek üzere Katar'a resmi ziyaret düzenlemiştir.

Notlar

- 1 Ramazan Erdağ, "Regional Security in the Middle East after the Arab Spring: The Case of Libya", Uluslararası Çalışmalar Derneği'nin (International Studies Association-ISA) yıllık toplantısında sunulan bildiri, Şubat 18-21, 2015, New Orleans, Louisiana, ABD.
- 2 Bu çerçevede Katar'ın "Arap Baharı" süresince yaşadığı kaygılara ve geliştirdiği politikalara ilişkin bir çalışma için bakınız; Mustafa Yetim, "State-led Change in Qatar in the Wake of Arab Spring: Monarchical Country, Democratic Stance?", *Contemporary Review of the Middle East*, Vol. 1, No. 4, 2014, ss. 391-410.
- 3 "Türkiye Katar'da Askeri Üs Kuracak", *Milliyet*, 16.12.2015; "Türkiye'den Katar'a askeri üs", *Habertürk*, 16.12.2015.
- 4 "Katar'la Doğalgaz Anlaşması", *Aljazeera Turk*, 02.12.2015.
- 5 "Qatar rejects Arab League statement against Turkey", *Gulf News*, 05.08.2015; "Arap Birliği Türkiye'yi Kınadı", *Milliyet*, 05.08.2015.
- 6 "Katar'dan Türkiye'ye İnci Şöleni", *Milliyet*, 20.09.2015; "Türkiye-Katar Kültür Kültür Yılı Kapsamında Katar Çağdaş Sanat Sergisi Açıldı", *Milliyet*, 26.05.2015; "Av Sergisi Katar'ın Başkenti Doha'da Açıldı", *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü*, 2015 Duyuruları.
- 7 "Qatar gives full support for Turkey actions in northern Iraq", *Middle East Online*, 05.08.2015; "Katar Türkiye için Arap Birliğini Karşısına Aldı", *Hürriyet*, 05.08.2015.
- 8 "Türkiye'den Katar'a Askeri Üs", *Habertürk*, 16.12.2015.
- 9 "Turkey to establish Military base in Qatar", *Gulf News*, 02.12.2015; Turkey to set up Qatar military base to face "common enemies", *The Daily Star*, 16.12.2015.
- 10 TÜİK verilerinden derlenmiştir. 2015 yılına ait ticaret hacmi verileri Kasım ve Aralık ayları verileri bu makale yazımı sırasında henüz açıklanmadığı için sadece Ocak-Ekim aylarını kapsamaktadır. TÜİK, www.tuik.gov.tr.
- 11 "Qatar-Egypt political ties hit new low", *Middle East Online*, 19.02.2015.
- 12 "GCC throws support behind Qatar in row with Egypt", *Middle East Online*, 19.02.2015.
- 13 "First GCC statement over Qatar-Egypt spat unilateral: Gulf official", *Gulf News*, 21.02.2015.
- 14 "Gulf reassures Sisi after offensive leaked recording", *Middle East Online*, 09.02.2015.
- 15 "Mısır'da Mursi'ye verilen idam cezası onaylandı", *BBC Türkçe*, 16.06.2015; "Qatar calls for release of Egypt's Morsi", *Middle East Online*, 17.06.2015.
- 16 "Qaradawi condemns Egypt death sentences", *Middle East Online*, 17.05.2015.
- 17 "Egypt reassigns its envoy to Qatar", *Gulf News*, 05.07.2015.
- 18 "Egypt court hands Al-Jazeera reporters three years in prison", *Middle East Online*, 29.08.2015.
- 19 "Opinion: The Qatari Offer to Mediate between Cairo and the Muslim Brotherhood", *Gulf News*, 13.08.2015.
- 20 Fahd Al-Zayabi, "Saudi King receives Qatari Emir in Riyadh", *Asharq Al-Awsat*, 18.02.2015.
- 21 "UAE jails five Qataris for insulting leadership", *Middle East Online*, 19.05.2015.
- 22 "GCC rulers support 'political solution' for Syria", *Middle East Online*, 10.12.2015; "Viyana'daki Suriye görüşmeleri tamamlandı", *TRT Haber*, 30.11.2015.
- 23 "Qatar says Putin's Syria plan ignores root cause of Crisis", *Gulf News*, 19.09.2015.

- 24 "Arap koalisyonundan Yemen'e müdahale", *Milliyet*, 27.03.2015; "Pro-Hadi forces target rebel-held base as coalition forces enter Aden", *Middle East Online*, 03.08.2015.
- 25 "Qatar 'congratulates nation' after first soldier death in Yemen", *Middle East Online*, 11.11.2015.
- 26 "HE Prime Minister Meets Yemeni Vice President", *Qatar News Agency*, 13.12.2015.
- 27 "Kerry grateful for Qatar help on Yemen Crisis", *Middle East Online*, 03.02.2015.
- 28 "Iran and Qatar seek better relations", *Middle East Online*, 19.06.2015.
- 29 "Iran, Qatar seek improved relations despite differences", *Gulf News*, 19.06.2015.
- 30 "İran'la tarihi anlaşma: Cumhuriyetçiler ve İsrail kınadı", *BBC Türkçe*, 14.07.2015.
- 31 "Qatar backs Iran deal, hopes Tehran will take 'positive' stance", *Gulf News*, 16.07.2015.
- 32 "Kerry in Qatar for talks on Iran nuclear deal", *Middle East Online*, 03.08.2015.
- 33 "Complete US-GCC Doha summit joint statement", *Gulf News*, 04.08.2015; "US agrees to 'expedite' arms sales to Gulf countries", *Middle East Online*, 03.08.2015.
- 34 'Serious dialogue' needed with Iran – Qatar", *Gulf News*, 04.08.2015.
- 35 "Sunni-Shiite divide 'driven by politics' – Qatar", *Gulf News*, 29.09.2015.
- 36 "Qatar cabinet backs changes to controversial labour law", *Gulf News*, 10.09.2015.
- 37 "Blatter ups the ante on Qatar over migrant workers", *Middle East Online*, 16.03.2015.
- 38 Cem Kılıç, "Katar 2022'ye Kırmızı Kart", *Milliyet*, 03.03.2015.
- 39 "Qatar cabinet backs changes to controversial labour law", *Gulf News*, 10.09.2015.
- 40 "Qatar labour reforms dismissed as 'sham'", *Middle East Online*, 28.10.2015; "Qatari Labour Reforms: Words but No Actions", *Middle East Online*, 01.12.2015.
- 41 "Qatar says Amnesty's labour abuse claims 'simply untrue'", *Gulf News*, 02.12.2015.
- 42 "Arab League condemns 'hateful campaign' against Qatar", *Middle East Online*, 10.03.2015.
- 43 "How Qatar is its Own Worst Enemy", *Middle East Online*, 20.03.2015.
- 44 "Russia, Qatar could lose World Cups 'if corruption found'", *Middle East Online*, 08.06.2015.
- 45 Habib Toumi, "Two Women wins Qatar's municipal elections", *Gulf News*, 14.05.2015.
- 46 "Qatar to build 1,000 homes for Gaza displaced", *Middle East Online*, 10.03.2015.
- 47 "Apparent spat with Israel: Hamas praises Qatar 'courageous' Minister", *Middle East Online*, 09.02.2015.
- 48 "Qatar pledges \$50 mn to Indonesia for sheltering Rohingya migrants", *Middle East Online*, 28.05.2015.
- 49 "Qatar denounces lack of aid to conflict-hit Darfur", *Middle East Online*, 07.09.2015.
- 50 "Al-Jazeera interview with Nusra leader draws criticism", *Middle East Online*, 28.05.2015.
- 51 "Germany releases Al Jazeera journalist", *Gulf News*, 22.06.2015.
- 52 "Qatar says Venezuelan oil summit proposal under consideration", *Middle East Online*, 10.09.2015.
- 53 "Qatar gas to help vary Poland's energy supplies", *Middle East Online*, 11.12.2015.
- 54 "Qatar emir in US amid accusations of backing Islamist Groups", *Middle East Online*, 24.02.2015.

- 55 "Taliban soften position after Qatar talks", *Middle East Online*, 04.05.2015; "US in discussion with Qatar over five senior Taliban figures", *Middle East Online*, 31.05.2015.
- 56 "Head of Taliban's Qatar office quits as leadership rift deepens", *Middle East Online*, 04.08.2015.
- 57 "Qatar to open embassy in Kabul", *Gulf News*, 05.09.2015.
- 58 "US Treasury targets 2 Qataris suspected of funding terrorists", *Asharq Al-Awsat*, 06.08.2015.
- 59 "Qatar moves to strengthen ties with a disengaging US", *Gulf News*, 05.11.2015; "Qatar plans to invest \$35 billion in US over next 5 years", *Middle East Online*, 28.09.2015.
- 60 "Michelle Obama in Qatar for girl's education", *Middle East Online*, 02.11.2015.
- 61 "On visit to Gulf French president seeks to deepen ties", *Gulf News*, 04.05.2015; France set to sell Qatar 24 Rafale jets", *Middle East Online*, 30.04.2015.
- 62 "France's Hollande in Qatar for warplane deal", *Gulf News*, 04.05.2015.